
<https://doi.org/10.18778/1644-857X.22.02.01>

ZBIGNIEW ANUSIK

UNIwersytet Łódzki / UNIVERSITY OF ŁÓDŹ

 <https://orcid.org/0000-0002-5483-4970>

Lanckorońscy na Jagielnicy Z dziejów i genealogii podolskiej linii rodziny Lanckorońskich herbu Zadora w XVI i XVII wieku

ABSTRACT

The Lanckoroński Family in Jagielnica. History and Genealogy of the Podolian Line of the Lanckoroński Family, Zadora Coat of Arms in the 16th and 17th Centuries

The article presented here presents the history of the Podolian Line of the renowned Lanckoroński family, Zadora coat of arms, which in the mid-16th century took into its possession the town of Jagielnica, together with the adjacent estates in Podolia. The first owner of Jagielnica from the Lanckoroński family was Hieronim (d. 1569), starost of Skała, who was the actual ancestor of the Jagielnica branch of this family. The article analyses four generations of the Lanckoroński family from this line. While the history of the life of Hieronim and his sons, grandchildren and great-grandchildren is discussed briefly, most of the text is devoted to the most eminent descendants of the starost of Skała – his sons Stanisław (d. 1592), castellan of Halych and Mikołaj (d. 1597), chamberlain of Podolia, his grandson Stanisław (1585–1617), voivode of Podolia and his great-grandson, also Stanisław (d. 1657), the voivode of Ruthenia and the field hetman of Crown. In this article, the author introduced a number of corrections and additions both to the genealogy of the Lanckoroński family and to the biographies of many representatives of the Jagielnica line. Much attention is devoted to the families from which the Lanckoroński's wives came. Kinship was established between the particular representatives of this family who and certain important and influential

Received: 2023-08-05. Verified: 2023-08-07. Revised: 2023-09-20 Accepted: 2023-10-02

© by the author, licensee University of Lodz – Lodz University Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

personalities on the political scene of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Keeping in mind the broader background of the history of the Polish-Lithuanian state, the author also discusses a number of previously unknown political, economic and moral issues related to the history of the Lanckoroński family.

Keywords: Jagielnica, Podolia, Lanckoroński family, Zadora coat of arms, genealogy, Polish nobility, Polish-Lithuanian Commonwealth in the 16th and 17th centuries

STRESZCZENIE

W prezentowanym tu artykule przedstawiono dzieje tej linii znanego rodu Lanckorońskich herbu Zadora, która w połowie XVI w. objęła w posiadanie miasto Jagielnicę z przyległymi dobrami na Podolu. Pierwszym właścicielem Jagielnicy z rodu Lanckorońskich był starosta skalcki Hieronim (zm. 1569), który był właściwym protoplastą jagielnickiej gałęzi tej rodziny. Przedmiotem zainteresowania autora były cztery pokolenia Lanckorońskich z tej linii. Omówiono tu pokrótce dzieje życia tak samego Hieronima, jak i jego synów, wnuków i prawnuków. Najwięcej miejsca poświęcono najwybitniejszemu potomkowi starosty skalckiego – synom Stanisławowi (zm. 1592), kasztelanowi halickiemu i Mikołajowi (zm. 1597), podkomorzemu podolskiemu, wnukowi Stanisławowi (1585–1617), wojewodzie podolskiemu oraz prawnukowi, też Stanisławowi (zm. 1657), wojewodzie ruskiemu i hetmanowi polnemu koronnemu. Autor wprowadził szereg korekt i uzupełnień zarówno do genealogii rodziny Lanckorońskich, jak i do biografii wielu reprezentantów linii jagielnickiej. Sporo uwagi poświęcił też rodzinom, z których pochodziły żony Lanckorońskich. Ustalił pokrewieństwa łączące interesujących go przedstawicieli tej rodziny z ważnymi i wpływowymi osobistościami na scenie politycznej Rzeczypospolitej. Omówił również, na szerszym tle dziejów państwa polsko-litewskiego, szereg nieznanych wcześniej zagadnień natury politycznej, gospodarczej i obyczajowej związanych z historią opisywanej tu rodziny.

Słowa kluczowe: Jagielnica, Podole, Lanckorońscy herbu Zadora, genealogia, szlachta polska, Rzeczpospolita w XVI i XVII w.

Lanckorońscy to stara, senatorska rodzina wywodząca się od Zadorów z Brzezia (wsi w powiecie szczyrzyckim województwa krakowskiego), którzy przyjęli nazwisko od trzymanej w zastawie królewskiej – starostwa lanckorońskiego w tym samym powiecie. Przedmiotem naszego zainteresowania jest ta linia rodu Lanckorońskich, która przez blisko 150 lat władała Jagielnicą, miastem nad rzeczką Czerkaską, dopływem Seretu, w dobie staropolskiej położonym w powiecie czerwonogrodzkim województwa podolskiego. Do początku XVI w. Jagielnica była własnością Jagielnickich. Ostatnia z nich – Katarzyna, wdowa po łowczym

lubelskim Andrzeju Milanowskim, w 1512 r. wyszła za przybyśszą ze Śląska, Mikołaja Iskrzyckiego h. Rogala (ok. 1480–1540), rotmistrza obrony potocznej, a z czasem podkomorzego i starostę kamienieckiego. Jedynym dzieckiem tej pary była Anna Iskrzycka (ok. 1513 – ok. 1568), która w 1528 r. poślubiła kasztelanica wojnickiego Jana z Zakliczyna Jordana h. Trąby. Po bezpotomnej śmierci Jordana (zm. 1547), dziedziczka Jagielnicy wyszła ponownie za mąż (przed 30 kwietnia 1550 r.) za Hieronima Lanckorońskiego. I chociaż Anna z Iskrzyczyna również nie pozostawiła po sobie potomstwa, to jednak Lanckorońscy, dzięki zapisowi dokonanemu przez Iskrzycką na rzecz drugiego męża, jak i układom zawartym z jej spadkobiercami, zatrzymali w swoim ręku zarówno włość jagielnicką, jak i inne majątki na Podolu, które należały niegdyś do podkomorzego kamienieckiego Mikołaja Iskrzyckiego¹.

Hieronim Lanckoroński, urodzony na początku XVI w., pierwszy ze swojej rodziny pan na Jagielnicy, był jedynym synem Mikołaja (zm. 1520), cześnika sandomierskiego i burgrabiego krakowskiego oraz wojewodzianki bełskiej Katarzyny ze Stadnickich h. Drużyna. Nic nie wiemy o jego młodości. W chwili śmierci ojca był prawdopodobnie niepełnoletni. Opiekę nad nim przejął wówczas stryj Stanisław (zm. 1535), starosta kamieniecki, a następnie wojewoda podolski i wreszcie sandomierski. Swoją służbę publiczną rozpoczął Hieronim od pobytu na dworze królewskim. Później karierę związał z wojskiem. Po śmierci stryja Stanisława otrzymał od króla niegrodowe starostwo skalskie w województwie podolskim. W 1538 r. został rotmistrzem chorągwi jazdy obrony potocznej. W służbie pozostawał (z przerwami) przez 16 lat i jeden kwartał, aż do roku 1559. Z biegiem czasu stał się jednym z najbardziej doświadczonych rotmistrzów, a dowodzona przez niego chorągiew, której liczebność przekraczała czasami 200 koni, uważana była za oddział o charakterze elitarnym. Poświęcając się niemal bez reszty służbie wojskowej, Lanckoroński nie angażował się w życie polityczne. Systematycznie powiększał natomiast swój majątek. Po

¹ Por. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* [dalej: *SGKP*], wyd. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. III, Warszawa 1882, s. 367–368; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. VIII, Warszawa 1905, s. 142; Z. Spieralski, *Iskrzycki Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: *PSB*], t. X, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962–1964, s. 171–172; Z. Anusik, *Podział dawnego latyfundiów kasztelana krakowskiego Spytko Wawrzyńca Jordana (1518–1568) w 1597 roku. Studium z dziejów młodszej gałęzi rodziny Jordanów herbu Trąby*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2022, R. XXI, nr 2, s. 21–25.

śmierci bezżennych i bezpotomnych stryjów, starosty chmielnickiego Przeclawa (zm. 1531) i wojewody sandomierskiego Stanisława, został jedynym dziedzicem rodowego Brzezia i kilku innych wiosek w powiecie szczyrzyckim. W województwie podolskim miał (przejętą w spadku po wojewodzie sandomierskim) kilkuwioskową włość lanckorońską graniczącą od północy ze starostwem skalskim. Anna Iskrzycka wniosła mu miasteczko Jagielnicę oraz kilkanaście wsi (część z nich leżała poza granicami liczącej ok. 400 km² włości jagielnickiej) w tym samym województwie. Oprócz użytkowanego od połowy lat trzydziestych XVI w. starostwa skalskiego, Hieronim Lanckoroński miał także na Podolu – wniesioną mu przez drugą żonę – niewielką, czterowioskową tenutę Lechnowce *alias* Nowe Dawidkowce. We wrześniu 1566 r. Skagę z przyległościami scedował na syna Stanisława. Po śmierci drugiej żony wspierał zabiegi synów o przejęcie na własność całego spadku po Iskrzyckich (już w 1553 r. macocha zapisała im wszystkie swoje dobra ruchome na wypadek własnej bezpotomnej śmierci). Hieronim Lanckoroński zmarł 6 stycznia 1569 r. Żenił się dwukrotnie. Jego pierwszą żoną była poślubiona w połowie lat trzydziestych XVI w. Katarzyna Niemścianka z Krzcięcic h. Jastrzębiec, córka Jerzego Niemsty i Barbary Gołuchowskiej z Grodziny h. Lis. Po raz drugi Lanckoroński ożenił się z Anną Iskrzycką. Z pierwszego małżeństwa pozostawił synów Stanisława i Mikołaja oraz córki Annę i Jadwigę. Z drugą żoną, jak wiemy, dzieci nie miał².

² Por. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [dalej: AGAD], Metryka Koronna [dalej: MK] 80, f. 223v–224 (tu dożywocie Hieronima i Anny z Iskrzyczyna Lanckorońskich na Lechnowcach z przyległościami); MK 84, f. 98–98v (tu Anna z Iskrzyckich Lanckorońska zapisuje pasierbom wszystkie swoje ruchomości), f. 371–371v (tu ekspektatywa na starostwo skalskie dla Stanisława Lanckorońskiego); MK 100, f. 267–267v (tu cesja starostwa skalskiego na rzecz Stanisława Lanckorońskiego); *Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przełomu z wieku XVI-go na XVII-ty. Dział II: „Ziemie Ruskie” Rzeczypospolitej*, oprac. A. Jabłonowski, Warszawa–Wiedeń 1899–1904, mapa 7; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, Warszawa 1909, s. 235; I. Kaniewska, *Lanckoroński Mikołaj*, [w:] *PSB*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 446–448; H. Kotarski, *Lanckoroński Przeclaw (Krzeszaw)*, [w:] *ibidem*, s. 449–450; H. Kowalska, *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *ibidem*, s. 451–452; M. Plewczyński, *Żołnierz jazdy obrony potocznej za panowania Zygmunta Augusta. Studia nad zawodem wojskowym w XVI w.*, Warszawa 1985, s. 72, 128, 134, 144, 231, 269, 280, 282; S. Cynarski, *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*, Warszawa–Kraków 1996, s. 125–127; Z. Anusik, *Zapomniana panna Lanckorońska. Przyczynek do genealogii kilku rodów kresowych*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 2, s. 308–310.

O młodszej córce Hieronima Lanckorońskiego – Jadwidze, wiemy tylko, że została żoną Hieronima Czyżowskiego h. Topór. O wiele więcej możemy natomiast powiedzieć o starszej starościance skalskiej, pomijanej w większości opracowań genealogicznych. Anna Lanckorońska, urodzona w 1536 lub w 1537 r., była zapewne najstarszym dzieckiem Hieronima i Katarzyny z Niemstów. Około 1553 r. została wydana za Jana Świercza (Śwircza, Świerszcza) h. Świerczek, jedynego syna Jana Świercza z Olchowca i Konstancji Świerczówny z Nowodworu. Po śmierci pierwszego męża, który zmarł przed 1563 r., poślubiła nieznanego z imienia Piaseckiego h. Janina. Drugie małżeństwo Anny nie trwało jednak długo i – jak można przypuszczać – było bezdzietne. W 1567 r. Anna z Brzezia była już żoną Mikołaja z Fulsztyna Herburta h. własnego (z linii na Dziedziłowie), w przyszłości wojewody ruskiego. Zmarła w pierwszych tygodniach 1578 r. Nie żyła już na pewno 27 lutego tego roku. Z małżeństwa z Janem Świerczem pozostawiła córki Annę Elżbietę (Halszkę) i Katarzynę. Z Herburtami miała syna Jana (1568–1626), z czasem kasztelana kamienieckiego. Halszka, starsza z dwóch Świerczówni, urodzona w 1554 lub w 1555 r., już w 1569 r. została żoną Konstantego ks. Wiśniowieckiego (zm. 1574), od 1571 r. starosty żytomierskiego. Z Wiśniowieckim miała dwójkę dzieci – Konstantego (ok. 1570–1641), przyszłego wojewodę ruskiego, i Annę, która w 1593 r. została wydana za Jana Zamoyskiego h. Jelita (zm. 1618), kasztelana chełmskiego i strażnika koronnego. Drugim mężem Anny Elżbiety Świerczówny był Jan Ostro-róg h. Nałęcz, od 1576 r. podczaszy koronny. Miała z nim również dwoje dzieci – syna Adama Krzysztofa, który zmarł bezżennie i bezpotomnie po 1607 r., i córkę Izabelę (zm. p. 1617), od roku 1604 żonę Maksymiliana Przerembskiego h. Nowina (zm. 1639), który był później kasztelanem sieradzkim i wojewodą łęczyckim. Anna Elżbieta ze Świerczów Ostrorogowa zmarła kilka godzin po śmierci swojego drugiego męża, najpewniej 27 lutego 1582 r. Młodsza córka Anny z Brzezia – Katarzyna Świerczówna, wyszła w 1576 r. za starostę chmielnickiego Michała Jazłowieckiego h. Awdaniec (zm. 1582). Zmarła bezdzietnie w 1581 r. Jedyny syn Anny Lanckorońskiej – Jan Herburt, ożenił się przed 1596 r. z Konstancją Przerembską h. Nowina, córką Jana i Doroty Rusockiej z Rusocic h. Zadora. Pozostawił po sobie dwóch synów – Mikołaja (zm. 1639), kasztelana kamienieckiego i Hieronima, ostatnich męskich przedstawicieli podolskiej linii Herburtów, oraz dwie córki – Zofię, żonę

Samuela z Głogowy Kossowskiego h. Awdaniec, i Annę Konstancję, norbertankę w Warszawie³.

Mikołaj Lanckoroński był młodszym synem starosty skalskiego Hieronima i Katarzyny Niemścianki z Krzcięcic. W młodości, w latach 1568–1572, przebywał na dworze Zygmunta Augusta, gdzie pełnił najpierw funkcję pazia, a następnie pokojowca. Za panowania Stefana Batorego został rotmistrzem jazdy. Wziął udział w wyprawach połockiej, wielkołuцьkiej i pskowskiej, dowodząc 200-konną chorągwią husarską. Po wojnie z Moskwą podjął służbę w wojsku kwarcianym na Podolu. Latem 1587 r. został jednym z delegatów wysłanych przez kwarcianych na sejm elekcyjny do Warszawy i opowiedział się w imieniu własnym i wojska za kandydaturą królewicza szwedzkiego Zygmunta. W pierwszych latach panowania nowego władcy należał do, związanego z Janem Zamoyskim, opozycyjnego stronnictwa popularystów. W kwietniu 1592 r. wziął udział w nielegalnym zjeździe lubelskim. Uczestniczył też w zjeździe pod Jędrzejowem. W roku następnym posłował z województwa podolskiego na sejm zwyczajny w Warszawie (obradujący od 4 maja do 15 czerwca), gdzie wybrano go deputatem do odbierania kwarty z Małopolski. W 1595 r. został podkomorzym podolskim. W roku 1596 Mikołaj Lanckoroński ponownie pojechał na obradujący od 26 marca do 13 maja sejm zwyczajny do Warszawy jako poseł z województwa podolskiego. W sierpniu tego roku uczestniczył, będąc jednym z komisarzy królewskich, w obradach komisji krakowskiej, która debatowała nad projektem zawiązania ligi antytureckiej. Ze spadku po ojcu Mikołajowi przypadły dobra krakowskie (Brzezie z przyległościami) oraz część dóbr podolskich przejętych od Iskrzyckich (Balina i Nowosiółka). Służba wojskowa nie przyniosła mu żadnych nadań królewskich. Oznacza to, że Lanckoroński nie był nigdy starostą skalskim. Nie wziął też udziału w wyprawie mołdawskiej Jana Zamoyskiego w 1595 r. Uczestniczącym w niej starostą skalskim był bowiem nie on, ale jego siostrzeniec – Jan Herbut, późniejszy kasztelan kamieniecki.

³ Por. B. Paprocki, *Gniazdo cnoty. Zkąd Herby Rycerstwa sławnego Krolestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego, Zmudzkiego, y inszych Państw do tego Krolestwa należących Książąt y Panów, początek swoy maia*, Kraków 1578, s. 1001; K. Pułaski, *Stare osady w ziemi kamienieckiej i dziedziczące w nich rodziny podolskiej szlachty historycznej*, [w:] idem, *Szkice i poszukiwania historyczne*, t. III, Kraków 1906, s. 74–75, 77–79, 90, 99; Z. Anusik, *Zapomniana panna...*, s. 308–322.

Mikołaj Lanckoroński ożenił się zapewne krótko przed 1585 r. z Anną z Chodorostawu Żórawińską h. Korczak, córką Sebastiana, kasztelana halickiego i Elżbiety Kościeleckiej h. Ogończyk, wojewodzianki łęczyckiej, rodzoną siostrą Zofii, drugiej żony jego dawnego szwagra, wojewody ruskiego Mikołaja Herburta z Dziedziłowa. Podkomorzy podolski zmarł w 1597 r. Pozostawił po sobie córkę Zofię, wydaną później za stolnika sanockiego Mikołaja z Goraja Czuryłę h. Korczak, oraz syna Stanisława⁴.

Stanisław z Brzezia Lanckoroński, jedyny syn podkomorzego podolskiego Mikołaja i Anny z Chodorostawu Żórawińskiej, urodził się w 1585 r. W chwili śmierci ojca miał więc zaledwie 12 lat. Wyznaczeni przez podkomorzego podolskiego opiekunowie zadbali jednak o jego wykształcenie. Stanisław, po początkowych naukach w kraju, odbył długą peregrynację zagraniczną. Zwiedził Francję i Włochy. W czasie pobytu w Rzymie spotkał się z papieżem Klemensem VIII, na którym wywarł podobno bardzo korzystne wrażenie. Znał dobrze kilka języków. Po powrocie do kraju objął w posiadanie ojcowskie dobra w Krakowskim oraz na Podolu. W 1613 r. uzyskał nominację na senatorski urząd kasztelana halickiego. W tym samym roku otrzymał też nadanie niegrodowego starostwa płoskirowskiego w województwie podolskim. W końcu 1613 lub też na początku 1614 r. Stanisław Lanckoroński poślubił Zofię Zamiechowską h. Gryf, wdowę po kasztelanie kamienieckim Janie Golskim h. Rola. Jak się wydaje, ożenek ten wywarł istotny wpływ na decyzję Zygmunta III, który we wrześniu 1614 r. awansował Lanckorońskiego na wysoki urząd wojewody podolskiego. Warto jednak odnotować także, że dokładnie w tym samym czasie (15 września), szlachta województwa ruskiego zebrana na sejmiku deputackim w Sądowej Wiszni nie poparła jego starań o funkcję deputata do

⁴ Por. AGAD, MK 137, f. 499v–500v (tu, wydany w dniu 20 XII 1592 r. konsens dla Mikołaja Herburta na dokonanie cesji starostwa skalskiego na rzecz syna Jana); K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841, s. 8; *ibidem*, t. X, Lipsk 1845, s. 190; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 335; W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. II (*Tablice*), Warszawa 1959, tabl. 101; H. Kotarski, *Lanckoroński Mikołaj*, [w:] PSB, t. XVI, s. 448 (tu brak informacji o matce Lanckorońskiego i błędna informacja o jego udziale w wyprawie do Mołdawii w 1595 r.); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 128–130 (tu także błędnie o udziale Mikołaja w wyprawie moldawskiej); M. Ferenc, *Dwór Zygmunta Augusta*, Kraków 1998, s. 208; *Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, oprac. W. Uruszczak, I. Kaniewska, M. Ferenc, J. Byliński, red. I. Kaniewska, Warszawa 2013, s. 359, 374 (tu błędnie przypisano mu godność starosty skalskiego); Z. Anusik, *Zapomniana panna...*, s. 320.

Trybunału Koronnego, argumentując to tym, że on i jego żona uwikłani są w wiele sporów prawnych o charakterze kryminalnym i cywilnym⁵.

Zofia z Zamiechowa Golska była właścicielką dużych dóbr ziemskich na Rusi i Podolu. Twórcą tego latyfundium, z głównymi ośrodkami w Podhajcach, Buczaczu i Czortkowie, był wywodzący się z drobnej szlachty kujawskiej Stanisław Golski, który dzięki własnym talentom i zaradności doszedł do urzędu wojewody ruskiego. Zmarł bezpotomnie w 1612 r. Cały majątek po bracie przypadł wówczas w udziale Janowi Golskiemu, pierwszemu mężowi Zofii. Ponieważ zaś kasztelan kamieniecki również nie doczekał się potomstwa, wszystkie dobra po Golskich (Jan ustąpił z nich na rzecz Zofii przed swoją śmiercią) przeszły na własność wdowy po nim. Małżeństwo z bogatą kasztelanową znacząco poprawiło sytuację majątkową Stanisława Lanckorońskiego. Jednocześnie jednak wojewoda podolski uwikłany został w liczne procesy sądowe, w których uczestniczyła jego żona. Najtrudniejszą batalię prawną toczyła pani Zofia z rodziną Potockich, a sprawa dotyczyła wydarzeń z roku 1612. Wówczas to Maria z Mohylów, żona starosty felińskiego Stefana Potockiego, złożyła w zamku podhajeckim, będącym własnością wojewody ruskiego Stanisława Golskiego, ogromny depozyt zawierający gotówkę, klejnoty i szereg innych cennych ruchomości. Wkrótce potem wojewoda Golski zmarł, a Stefan Potocki, który wyruszył do Mołdawii, aby na tronie w Jassach osadzić szwagra, Konstantego Mohylę, pobity pod Sasowym Rogiem dostał się do tureckiej niewoli. W tej sytuacji Maria Potocka zażądała od spadkobierców wojewody ruskiego, a więc kasztelana kamienieckiego Jana i Zofii z Zamiechowa Golskich, zwrotu swojego depozytu. Ci jednak odmówili, twierdząc, że w zamku podhajeckim nie znaleźli żadnych kosztowności. Pozwani przez Potocką w czerwcu 1613 r. do sądu grodzkiego halickiego, Golscy zostali zobowiązani do niezwłocznego zwrotu powierzonych im skarbów. Nie uznając tego rozstrzygnięcia, Zofia z Zamiechowskich, najpierw jako wdowa po

⁵ Por. *Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego* [dalej: AGZ], t. XX (*Lauda wiszeńskie 1572–1648*), oprac. A. Prochaska, Lwów 1909, s. 141; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 9; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 336; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; K. Chłapowski, *Starostowie w Małopolsce 1565–1668*, [w:] *Spółczesność staropolskie*, t. IV, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 143 (tu informacja, że Lanckoroński objął dzierżawę płoskirowską po wojewodzinie braclawskiej Elżbiecie z Kamienieckich Potockiej przed 1616 r.); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 130.

Golskim, a następnie już jako żona Stanisława Lanckorońskiego, prowadziła z Marią Potocką prawdziwą wojnę na kruczki prawne, dążąc do tego, aby wyrok sądu grodzkiego w Haliczu zakwestionować, unieważnić lub też w ostateczności wykonanie jego opóźnić. Udawało się to wszystko do czasu, gdy w 1615 r. Stefan Potocki (wykupiony przez żonę dzięki pomocy kupców ormiańskich) wrócił do domu z tureckiej niewoli⁶.

Wówczas to, pozwana na Trybunał Koronny i zagrożona surowym wyrokiem skazującym, wojewodzina podolska zdecydowała się na kroki prawne, które rzucają nowe światło na dalszy przebieg opisywanej tu sprawy. W dniu 5 czerwca 1615 r., działając w asyście męża, wojewody podolskiego Stanisława Lanckorońskiego, dokonała w grodzie lubelskim fikcyjnej donacji klucza buczackiego oraz dóbr podolskich na rzecz Stanisława Lipnickiego, syna Hieronima z powiatu wiślickiego. Zapewne w tym samym czasie ustąpiła też formalnie z dóbr podhajeckich na rzecz niejakiego Mikołaja Biernatowskiego z powiatu kamienieckiego. W dniu 29 września tego samego roku Stanisław Lipnicki roborował z kolei w grodzie trembowelskim umowę, na mocy której zastawił za 150 000 florenów nabyte od Lanckorońskiej dobra jej mężowi. Rzec jasna ani Biernatowski, ani też Lipnicki nie weszli nigdy w faktyczne posiadanie majątków będących przedmiotem opisanych tu transakcji. Niemal dokładnie rok później (10 czerwca 1616 r.) Mikołaj Biernatowski dokonał w Warszawie donacji swoich „dóbr dziedzicznych”, a więc zamku i miasta Podhajec, przedmieścia podhajeckiego, miasta Litwinów, miasta Kotów i 14 wsi w ziemi halickiej na rzecz Stanisława Lanckorońskiego, wojewody podolskiego. Rejestrując ten akt w księgach Kancelarii Koronnej zaznaczono, że zostanie on wpisany również do ksiąg grodzkich w Haliczu i Trembowli. Tego samego dnia Stanisław Lipnicki skwitował wojewodę z sumy zastawu na kupionych rzekomo od jego żony w 1615 r. dobrach i przelał na niego prawo własności do majątków, w skład których wchodziły: zamek i miasto Buczac, przedmieście buczackie, miasto Wierzbów, zamek i miasto Czortków, przedmieście czortkowskie, miasto Janów i 20 wsi w województwie ruskim, powiatach

⁶ Por. W. Łoziński, *Prawem i lewem. Obyczaje na Rusi Czerwonej w pierwszej połowie XVII wieku*, t. II (*Wojny prywatne*), wyd. 5, Kraków 1957, s. 50–64; K. Lepszy, *Golski Stanisław*, [w:] *PSB*, t. VIII, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960, s. 230–231; A. Lipski, *Potocki Stefan*, [w:] *ibidem*, t. XXVIII, Wrocław 1984–1985, s. 174–175 (tu Zofia z Zamiechowskich błędnie nazwana Maria); S. Cynarski, *op. cit.*, s. 130–131.

halickim i trembowelskim, miasto Gule z 8 wsiami i miasto Probużna z 4 wsiami w powiecie kamienieckim na Podolu oraz część wsi Stubno w powiecie przemyskim. W czerwcu 1616 r. Stanisław Lanckoroński stał się więc w świetle prawa właścicielem całego latyfundium (w jego skład wchodziły 3 zamki, 9 miast, 46 wsi całych i 1 część wsi), które jeszcze rok wcześniej należało do jego małżonki. Przeniesienie przez Zofię z Zamiechowa prawa własności wszystkich jej dóbr dziedzicznych na drugiego męża przyniosło jednak w rezultacie więcej szkody niż pożytku. Wojewoda podolski zmarł bowiem niespodziewanie już w 1617 r. w wieku zaledwie 32 lat. Nie pozostawił po sobie potomstwa. Owdowiała po raz drugi Zofia Zamiechowska zatrzymała co prawda w swoim ręku wszystkie majątki męża, ale w należących niegdyś do niej samej dobrach była już nie dziedziczką, a jedynie „panią wienną, oprawną i dożywotnią”⁷.

Z pretensjami do spadku po Stanisławie Lanckorońskim w pierwszym rzędzie wystąpiła jego siostra Zofia Czuryłowa. Jej mąż, stolnik sanocki Mikołaj Czuryło wkrótce po śmierci szwagra opanował nawet na krótko (przekupiwszy tamtejszą załogę) zamek w Podhajcach. Kiedy zaś Zofia Zamiechowska wystąpiła z gwałtowną protestacją przeciwko ludziom odpowiedzialnym za wydanie zamku Czuryłom, otrzymała odpowiedź, że załoga podhajecka ślubowała wierność nie jej, tylko zmarłemu dziedzicowi Podhajec, czyli wojewodzie podolskiemu. W owym czasie na Zofii z Zamiechowa Lanckorońskiej ciążył już prawomocny wyrok Trybunału Koronnego, który skazał ją na banicję i infamię, a pretensje Potoczkich wycenił na olbrzymią sumę 350 000 dukatów. Dopiero wtedy wojewodzina zdecydowała się na podjęcie poważnych rozmów ze Stefanem i Marią Potockimi w sprawie zadośćuczynienia za feralny depozyt. Potoccy zażądali przekazania im na własność znacznej części dawnego latyfundium wojewody ruskiego Stanisława Golskiego. Problem polegał jednak na tym, że Zofia z Zamiechowa, będąc jedynie dożywotniczką dóbr po drugim mężu, nie miała prawa swobodnie nimi dysponować. Dlatego też na przełomie 1617

⁷ Por. AGAD, MK 160, f. 75–85v (tu wszystkie omówione w tekście głównym dokumenty); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 336; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 130. Dodajmy w tym miejscu, że A. Boniecki wspominał o nabyciu przez S. Lanckorońskiego Buczacza i Podhajec w 1616 r. Nie znał jednak szczegółów tej transakcji i podał błędne nazwisko rodziny (Lichowscy), od której jakoby kupić miał te dobra wojewoda podolski.

i 1618 r. musiała uzyskać od Zofii z Lanckorońskich Czuryłowej (główniej spadkobierczyni Stanisława Lanckorońskiego) zgodę na taką transakcję. Opłaciła ją ustąpieniem z dożywocia na dobrach wojewody podolskiego, które były jego własnością przed ślubem. Można również przypuszczać, że w ręce Czuryłów trafiła też wówczas część skarbów z „zaginionego” przed laty depozytu podhajeckiego. Nie wchodząc już w dalsze szczegóły dodajmy, że na mocy ugody zawartej w 1618 r. ze Stefanem Potockim, Zofia z Zamiechowa Lanckorońska dokonała na jego rzecz wieczystej donacji całego klucza buczackiego (4 miasta i 22 wsie) w województwie ruskim oraz wsi Sokole i Uście z dóbr na Podolu. Nie zakończyło to jednak bynajmniej całej tej sprawy, gdyż wojewodzina podolska nie wypełniła wielu innych, ciężkich dla niej warunków wspomnianej intercyzy (zabezpieczonej ogromnym zakładem 500 000 florenów). Przez kilkanaście następnych lat wdowa po Stanisławie Lanckorońskim, nękana przez Potockich kolejnymi pozwami, walczyła rozpaczliwie o utrzymanie w swoim ręku Podhajec z przyległościami. Około 1630 r. wyszła po raz trzeci za mąż za wojewodę trockiego Janusza Skumina Tyszkiewicza. Już jako Tyszkiewiczowa pożyczyła 200 000 florenów od podczaszego koronnego Mikołaja Sieniawskiego, zabezpieczając tę pożyczkę na kluczu podhajeckim. Zofia z Zamiechowskich 1° v. Golska 2° v. Lanckorońska 3° v. Tyszkiewiczowa zmarła bezpotomnie (najpewniej w Podhajcach, gdzie sporządziła testament) w 1635 r. W późniejszych sporach o dobra podhajeckie pewną (nie do końca chlubną) rolę odegrali krewni jej drugiego męża. Kwestie te zostaną omówione w dalszej części niniejszego tekstu⁸.

Kolejny przedstawiciel jagielnickiej linii Lanckorońskich – Stanisław, był starszym synem starosty skalskiego Hieronima i Katarzyny Niemścianki z Krzcięcic, bratem podkomorzego podolskiego Mikołaja i stryjem swojego imiennika, wojewody podolskiego. Już w 1553 r. ojciec wyrobił mu ekspektatywę na starostwo skalskie. Zadbał także o jego wykształcenie. Po nauce w kraju Lanckoroński wyjechał za granicę. Studiował w Wittenberdze (1559) i w Lipsku (1560–1562). W roku 1566 ojciec scedował na niego starostwo

⁸ Por. W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 62–69; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 131. Warto w tym miejscu odnotować, że dopiero po uwzględnieniu faktu, że w czerwcu 1616 r. wszystkie dobra należące uprzednio do Zofii Lanckorońskiej stały się formalnie własnością jej męża (a nie wiedział o tym niestety W. Łoziński), można zrozumieć i odpowiednio zinterpretować jej kolejne poczynania.

skalskie. W 1568 r. Stanisław wziął udział w wyprawie Olbrachta Łaskiego na Oczaków. Później rozpoczął służbę na dworze królewskim (w 1570 r. znalazł się w spisie dworzan konnych). Po krótkim pobycie w otoczeniu monarchy został rotmistrzem jazdy obrony potocznej (1572). W tym samym roku wziął udział w nieudanej wyprawie Mikołaja Mieleckiego do Mołdawii. Jako dzielny dowódca, szybko zdobył sobie uznanie ziemian kresowych. W 1574 r., w obliczu buntu nieopłaconych w terminie rot zaciężnych, obronę granic i swoich majątków szlachta ruska powierzyła staroście lwowskiemu Mikołajowi Herburtowi oraz właśnie Lanckorońskiemu. W następnych latach starosta skalski przebywał głównie na Podolu, broniąc południowo-wschodniej granicy Rzeczypospolitej. W marcu 1577 r. stoczył pod Konstantynowem, wraz ze swoim szwagrem, Mikołajem Herburtem z Dziedziłowa, nieudaną potyczkę z Tatarami, w czasie której został ranny. W czasie pierwszego bezkrólewia uczestniczył w obradach zjazdu szlachty ruskiej we Lwowie (podpisał akt konfederacji z 14 marca 1574 r.). Za panowania Stefana Batorego posłował z województwa podolskiego na sejm zwyczajny w Warszawie, który obradował od 4 października do 25 listopada 1582 r. Po śmierci króla był posłem z Podola na zjazd konwokacyjny obradujący w Warszawie od 2 lutego do 9 marca 1587 r. Latem tego roku wziął udział w elekcji nowego władcy, opowiadając się (podobnie jak brat Mikołaj) za kandydaturą królewicza szwedzkiego. Lanckoroński reprezentował szlachtę swojego województwa również na sejmie koronacyjnym Zygmunta III Wazy w Krakowie (10 grudnia 1587 – 30 stycznia 1588 r.). Po raz ostatni zasiadł w ławach poselskich (jako poseł z Podola) na sejmie pacyfikacyjnym, który zebrał się w Warszawie 6 marca i obradował do 23 kwietnia 1589 r. Krótco przed rozpoczęciem sejmiku (1 lub 4 marca) odebrał z rąk króla nominację na urząd kasztelana halickiego. W działach majątku po ojcu wziął Jagielnicę, Dawidkowce i większość dóbr Lanckorońskich na Podolu. Miał także sporo królewszczyzn. Oprócz starostwa skalskiego użytkował bowiem około 10 wsi królewskich na Podolu, m.in. Pietniczany i Sienków. W grudniu 1582 r. objął natomiast w posiadanie królewskie wsie Ortaszów, Stroniatyn (Struniatyn), Podliski (Podleski), Koszelów, Suchorzyce i część Drohoszowa w powiecie lwowskim, które otrzymał wraz z żoną w wyniku cesji dokonanej przez Jana Hlebowicza, wówczas kasztelana mińskiego, i Katarzynę z Krotoszyna (ojczyma i matką żony starosty skalskiego). Stanisław Lanckoroński przed

1575 r. ożenił się z Elżbietą Herburtówną, córką starosty barskiego Marcina (był on stryjem jego szwagra, Mikołaja Herburt z Dziedziłowa) i Katarzyny Krotoskiej h. Leszczyc, wojewodzianki inowrocławskiej. Warto również dodać, że Elżbieta z Herburtów Lanckorońska miała siostrę Zofię, która wychodziła kolejno za Jana Dulskiego, Jana ze Sztemberku Kostkę i Jana Czarnkowskiego. Matka obu Herburtówien – Katarzyna z Krotoskich, po śmierci ich ojca wyszła natomiast ponownie za mąż za wspomnianego wyżej litewskiego magnata, Jana Hlebowicza, przyszłego wojewodę trockiego. Kasztelan halicki zmarł przed końcem lipca 1592 r. Z małżeństwa z Elżbietą Herburtówną pozostawił synów Mikołaja, Hieronima i Jana oraz prawdopodobnie córkę Katarzynę. W chwili śmierci Stanisława wszyscy jego synowie byli nieletni. Ich opiekunem został stryj Mikołaj, podkomorzy podolski, przeciwko czemu protestowała wdowa po Lanckorońskim Elżbieta z Herburtów⁹.

O córce Stanisława Lanckorońskiego nie mamy żadnych wiadomości. Prawdopodobnie zmarła ona w młodym wieku. Nie wiemy również w jakiej kolejności przychodzili na świat jego synowie. Być może najstarszym synem kasztelana halickiego był Mikołaj. O nim, podobnie jak i o jego braciach, wiemy stosunkowo niewiele. W młodości zapewne służył wojskowo i poniósł jakiś szwank na zdrowiu (w 1630 r. pisał o swoim „okaleczeniu”). W 1610 r. uzyskał nominację na urząd chorążego lwowskiego. W roku następnym posłował na sejm zwyczajny w Warszawie z województwa podolskiego. Został tu wyznaczony jednym z komisarzy do rozgraniczenia

⁹ Por. AGAD, MK 109, f. 375–377 (tu nadanie Lanckorońskiemu wsi Pietniczany w powiecie kamienieckim, 15 VI 1570 r. na sejmie w Warszawie); MK 113, f. 431–433 (tu w akcie z 1575 r. Elżbieta z Herburtów jako żona Stanisława Lanckorońskiego); MK 129, f. 254–254v (tu dokonana przez Hlebowiczów cesja Ostaszowa i innych królewskich w powiecie lwowskim, 24 XII 1582 r.); MK 138, f. 284v–285 (tu protestacja Elżbiety Lanckorońskiej przeciwko powierzeniu opieki nad jej dziećmi bratu zmarłego męża Mikołajowi, 23 VII 1593 r.); AGZ, t. XX, s. 20, 59, 80 (tu m.in. o udziale Lanckorońskiego w zjazdach szlachty ruskiej we Lwowie w styczniu 1587 i w marcu 1588 r.); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 8; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 336; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; H. Kotarski, *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *PSB*, t. XVI, s. 452–453 (tu błędna informacja, że żona Lanckorońskiego była córką Jana Herburt, kasztelana sarnockiego); M. Plewczyński, *op. cit.*, s. 65, 81, 122, 248, 263, 268–269; K. Chłapowski, *op. cit.*, s. 145; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 132–134 (tu także błędna identyfikacja ojca Elżbiety z Herburtów Lanckorońskiej); W. Sokołowski, *Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentarzyści w latach 1574–1605*, Warszawa 1997, s. 180; *Posłowie ziemscy...*, s. 278, 298, 308, 323; Z. Anusik, *Zapomniana panna...*, s. 318.

powiatów kamienieckiego i latyczowskiego. W 1623 r. procesował się o 3000 florenów długu zaciągniętego przez nieżyjącego już wojewodę podolskiego Stanisława Lanckorońskiego z wdową po nim Zofią z Zamiechowskich i z jego siostrą Zofią z Brzezia Czuryłową. W kwietniu 1628 r. stawiał się z poczem na okazowaniu szlachty lwowskiej i żydaczowskiej pod Lwowem. Na dwa kolejne okazowania, w 1630 i 1633 r., wysyłał już jednak tylko swój poczet. Przed 1607 r. ożenił się z Anną Stanisławską h. Pilawa, córką Kaspra, który zmarł w 1619 r. jako podkomorzy sanocki, i Anny Decjuszówny h. Topór. W dniu 26 kwietnia 1607 r. jego teściowie scedowali na niego i jego małżonkę wieś Podliski (z dzierżawy stroniatyńskiej) w powiecie lwowskim. Tego samego dnia Mikołaj i Anna ze Stanisławskich Lanckorońscy otrzymali w dożywocie królewską wieś Latawa w województwie podolskim. W latach dwudziestych XVII w. chorąży lwowski wyzbył się kilku swoich wsi dziedzicznych na Podolu. Można przypuszczać, że popadł wówczas w zadłużenie, którego nie potrafił spłacić. O swojej trudnej sytuacji pisał w lutym 1630 r. do podkanclerzego koronnego Tomasza Zamoyskiego. Starał się wtedy o nadanie królewskiej wsi Markowa i chyba nawet uzyskał zapewnienie o poparciu tej sprawy przez pana na Zamościu. Okazało się jednak, że dotychczasowy dzierżawca, „zmarły jako trzeba o południu, trzeciego dnia zmartwychwstał”. W tej sytuacji Lanckoroński prosił podkanclerzego w wyrobienie królewskiego nadania dwóch wsi na Podolu, które trzymał zmarły właśnie w tym czasie strażnik koronny Jan Goślicki. Jak się wydaje, zabiegi te okazały się bezskuteczne. Z małżeństwa z Anną Stanisławską miał Mikołaj tylko jedną córkę – Annę. W listopadzie 1629 r. chorąży lwowski spisał w Kamieńcu Podolskim kontrakt przedmałżeński ze Zdzisławem (początkowo używał on również imienia Mścisław) Zamoyskim h. Jelita, jednym z kilku synów kasztelana chełmskiego i strażnika koronnego Jana oraz Anny z ks. Wiśniewieckich, a więc prawnukiem Anny Lanckorońskiej, rodzonej siostry kasztelana halickiego Stanisława. Obiecał w nim dać córce 15 000 florenów posagu (jego wypłata miała nastąpić w styczniu 1631 r.), a gdyby nie dotrzymał terminu, scedować na zięcia i córkę wsie Podliski i Koszelów (obie w dzierżawie stroniatyńskiej) lub też zastawić im jakąś inną majątność w kwocie 15 000 florenów. Ze swojej strony Zamoyski złożył zapewnienie, że zapisze przyszłej żonie 15 000 florenów wiana i drugie tyle przywianku na połowie

dóbr, które przypadną mu w udziale po przeprowadzeniu działów z braćmi. Jak można sądzić, Lanckoroński nie wywiązał się w terminie z przyjętych na siebie zobowiązań finansowych. Dlatego też w październiku 1634 r. wystarał się o konsens królewski na scedowanie na zięcia i córkę wsi Koszelów, Podliski i Stroniatyn. Oznacza to, że Lanckoroński użytkował przynajmniej trzy wsie królewskie z dzierżawy, na którą w 1582 r. otrzymali dożywotnie nadanie jego rodzice. Choraży lwowski Mikołaj Lanckoroński zmarł przed 7 maja 1644 r. Wszystkie jego dobra nieruchome i ruchome odziedziczyła córka, Anna z Brzezia Zamoyska¹⁰.

Kolejny syn kasztelana halickiego Stanisława – Hieronim, był wraz z bratem Janem współdziedzicem Jagielnicy. Podobnie jak brat Mikołaj w młodości służył wojskowo. Być może uczestniczył w bitwie pod Kłuszynem. W 1615 r. został chorążym podolskim, a przed 14 kwietnia 1641 r. awansował na urząd podkomorze-go podolskiego. Po śmierci brata stryjecznego Stanisława, wojewo-dy podolskiego, pozwał wdowę po nim (Zofię z Zamiechowa) i jego siostrę (Zofię Czuryłowa) o niespłacone długi. W 1621 r. uzyskał konsens królewski na wykupienie wsi Piłatkowce na Podolu. Po-słował z województwa podolskiego na sejm zwyczajny w 1642 r. Został wówczas powołany do komisji do spraw wołoskich (mołdawskich). W dniu 26 maja 1649 r. wniósł w imieniu szlachty podolskiej do ksiąg Kancelarii Koronnej w Warszawie protest przeciwko spusto-szeniu Podola przez Kozaków w roku poprzednim. Żenił się dwu-krotnie. Jego pierwszą żoną była nieznaną z imienia Humiecka h. Junosza, córka kasztelana kamienieckiego Wojciecha. Po raz

¹⁰ Por. AGAD, Archiwum Zamoyskich [dalej: AZ], nr 358, sygn. 410, s. 1–2 (tu list Mikołaja Lanckorońskiego do Tomasza Zamoyskiego z 13 II 1630 r.); nr 368, sygn. 54, s. 1–2 (tu intercyza zawarta przez Mikołaja Lanckorońskiego ze Zdzisławem Zamoyskim); MK 151, f. 160v–161v (tu cesja Podlisek oraz nadanie wsi Litawa. Oba przywileje wydane w Krakowie 26 IV 1607 r.); MK 181, f. 5 (tu cesja Podlisek na rzecz Zdzisława i Anny Zamoyskich, Lwów 17 X 1634 r.); *Volumina legum* [dalej: VL], wyd. J. Ohryzko, t. III, Petersburg 1859, s. 15; AGZ, t. XX, s. 250, 252, 278, 350; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 9–10 (tu m.in. bałamutna informacja o tym, że Lanckoroński brał już udział w wojnach za panowania Stefana Batoryego i prawdziwe stwierdzenie, że służbę wojskową przypłacił „gestymi ranami”); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 336; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 135 (tu m.in. bezpodstawne przypuszczenie, że zmarłym w 1646 r. kasztelanem halickim był Mikołaj Lanckoroński, a nie faktyczny kasztelan Jan Bąk Lanckoroński); Z. Anusik, *Zapomniana panna...*, s. 322; J. Byliński, *Sejm z 1611 roku w nowym opracowaniu*, Wrocław 2016, s. 252.

drugi Lanckoroński ożenił się z Chodorowską h. Korczak. Jej imienia również nie znamy. Podkomorzy podolski Hieronim Lanckoroński zmarł bezpotomnie po 26 maja 1649 r.¹¹

Trzecim synem kasztelana halickiego Stanisława Lanckorońskiego był Jan. Wiemy o nim tylko tyle, że przed 1602 r. ożenił się z Barbarą z Husiatyna Kalinowską h. Kalinowa, córką Marcina, właściciela dużych dóbr na Podolu, i Zofii Sieciechówny h. Topór, wojszczanki kamienieckiej. Żona Jana wniosła w dom Lanckorońskich miasteczko Żwaniec wraz z przyległymi wsiami. Dobra te należały niegdyś do jej dziadka, wojskiego kamienieckiego Andrzeja Sieciecha, po którym odziedziczyła je jego jedyna córka Zofia z Sieciechów Kalinowska. Kolejnymi dziedzicami Żwańca zostały jej dzieci. Rodzonym i jedynym bratem Barbary z Husiatyna Lanckorońskiej był Walenty Aleksander Kalinowski (zm. 1620), w przyszłości generał ziem podolskich (starosta kamieniecki i lancyzowski), który wznosił w Żwańcu zamek. Ostatecznie jednak, po podziale dóbr macierzystych między dzieci Marcina Kalinowskiego, włość żwaniecka trafiła w ręce Barbary. Warto w tym miejscu odnotować, że znaczenia wspomnianej tu koligacji dla kolejnych pokoleń Lanckorońskich nie sposób wprost przecenić. Dość powiedzieć, że Walenty Aleksander Kalinowski z małżeństwa z kasztelaną halicką Elżbietą Strusiówną h. Korczak pozostawił po sobie synów Adama (zm. 1638), Jerzego (zm. 1638) i Marcina (zm. 1652), w przyszłości wojewodę czernihowskiego i hetmana polnego koronnego, oraz córki: Zofię, żonę Stanisława Rewery Potockiego, z czasem wojewody krakowskiego i hetmana polnego koronnego, Izabelę, żonę Jana Kazimierza Stadnickiego, Mariannę, która poślubiła najpierw Janusza Prusinowskiego, przyszłego podkomorzego bełskiego, a następnie Andrzeja Boguskiego, kasztelana sanockiego, oraz Krystynę, żonę kasztelanicy kamienieckiego Hieronima Herburt, wnuka Anny Lanckorońskiej, rodzonej siostry kasztelana halickiego Stanisława i podkomorzego podolskiego Mikołaja. W dniu 9 lipca 1602 r. Jan Lanckoroński „za zasługi własne i ojca, kasztelana halickiego” otrzymał wraz z żoną w dożywotnie użytkowanie królewską wieś Pieczenięgi w powiecie kamienieckim. Na Podolu miał

¹¹ Por. AGAD, MK 186, k. 315v–316 (tu nominacja następcy Hieronima Lanckorońskiego na urządzie chorążego podolskiego); MK 190, f. 350v–351 (tu protest przeciwko spustoszeniu Podola); VL, t. IV, Petersburg 1859, s. 27; K. Niesiecki, *op. cit.*, t. IV, Lipsk 1839, s. 393; *ibidem*, t. VI, s. 10; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 336; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 135.

również, trzymaną już przez jego ojca, wieś Pietniczany. W 1612 r. Jan Lanckoroński został chorążym podolskim. Zmarł w stosunkowo młodym wieku, krótko przed 1615 r. Wakujący po nim urząd przejął jego brat Hieronim. Wdowa po Janie żyła jeszcze w lipcu 1620 r. Data jej śmierci nie jest znana. Z małżeństwa z Barbarą Kalinowską chorąży podolski Jan Lanckoroński pozostawił synów Stanisława, Marcina i Jana¹².

Jan Lanckoroński był najmłodszym synem Jana, chorążego podolskiego i Barbary z Kalinowskich. Wiemy o nim tylko tyle, że wstąpił do zakonu kaznodziejskiego. W 1651 r. był przeorem klasztoru dominikanów w Gidlach. Data jego śmierci nie jest znana. Nieco więcej wiadomo o losach średniego syna chorążego podolskiego – Marcina. W końcu lat trzydziestych XVII w. odnotowano w źródłach jego dwie transakcje finansowe. W tym samym czasie został oskarżony przez wojewodę kaliskiego Zygmunta Grudzińskiego o przywłaszczenie sobie klejnotów i innych kosztowności po zmarłej w 1637 r. podczaszynie koronnej Urszuli Zofii z Krotoskich Sieniawskiej. W 1642 r. sejm powołał go w skład komisji do spraw wołoskich (mołdawskich), w pracach której uczestniczyć mieli również jego stryj Hieronim, podkomorzy podolski i starszy brat Stanisław, w owym czasie starosta skalski. Przed 1628 r. Marcin Lanckoroński ożenił się z Krystyną Koziętulską h. Awdaniec. Zmarł po 1642 r. Pozostawił po sobie trzech synów: Michała, skarbnika nowogródzko-siewierskiego, który zmarł bezżennie w 1659 r.; Jerzego, zmarłego bezpotomnie po 1661 r.; oraz Stanisława, podczaszego braclawskiego, a później podczaszego podolskiego, który w 1661 r. zastawił swoją dziedziczną wieś Mielnicę (w województwie podolskim), na co uzyskał zgodę brata Jerzego. Stanisław Lanckoroński, trzeci syn Marcina, żenił się dwukrotnie. Najpierw z Konstancją Telefusówną h. Łabędź, a później z Marianną Czelużyńską.

¹² Por. AGAD, MK 147, f. 190 (tu nadanie wsi Pieczenięgi); MK 166, f. 127–128 (tu Barbara z Kalinowskich Lanckorońska ceduje na syna Stanisława wieś Pietniczany, 8 VII 1620 r.); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, Lipsk 1840, s. 11–13; *ibidem*, t. VI, s. 9; *Atlas historyczny...*, mapa 7; SGKP, t. III, s. 41; *ibidem*, t. XIV, Warszawa 1895, s. 872 (tu szereg kuriozalnych błędów dotyczących historii Żwańca); A. Boniecki, *op. cit.*, t. IX, Warszawa 1906, s. 151–152; *ibidem*, t. XIII, s. 336; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 135–136; Z. Anusik, *Zbarascy i Kalinowscy. Karta z dziejów wielkiej własności ziemskiej na kresach Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku*, [w:] *Między Zachodem a Wschodem*, t. III (*Etniczne, kulturowe i religijne pogranicza Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*), red. K. Mikulski, A. Zielińska-Nowicka, Toruń 2006, s. 99–105.

Z pierwszą żoną miał pięciu synów: Dominika, Wojciecha, Józefa, Franciszka i Antoniego. Żył jeszcze w lutym 1690 r., kiedy to wraz z drugą żoną i wszystkimi synami został pozwany o dokonanie zbrojnego zajazdu części wsi Giszowice w powiecie urzędowskim. Nie żył już na pewno w 1700 r. Synowie i wnukowie Marcina Lanckorońskiego nie odegrali jednak większej roli w dziejach. Warto natomiast odnotować fakt, że oprócz wspomnianych trzech synów, Marcin i Krystyna z Koziętulskich Lanckorońscy mieli jeszcze córkę Katarzynę (zm. 1669), która trzykrotnie wychodziła za mąż. Najpierw została żoną miecznika chełmskiego Zbigniewa Sienieńskiego h. Dębno (zm. 1656), później kasztelana lubelskiego Jerzego Słupeckiego h. Rawicz (zm. 1663), a następnie Jana Zbigniewa Oleśnickiego h. Dębno (zm. 1674)¹³.

Stanisław Lanckoroński, najstarszy syn chorążego podolskiego Jana i Barbary z Kalinowskich, był bez wątpienia najwybitniejszym przedstawicielem linii jagielnickiej. Osiągnął też najwyższe godności spośród wszystkich Lanckorońskich żyjących w XVII w. Przyszedł on na świat najpewniej w ostatnim pięcioleciu XVI stulecia. Niestety nic nie wiadomo o jego młodości. Najpewniej szybko rozpoczął służbę wojskową. Podobno „na usłudze” Rzeczypospolitej pozostawał od czasu kampanii chocimskiej w 1621 r. W kolejnych latach walczył

¹³ Por. AGAD, AZ, nr 358, sygn. 2830, s. 47 (tu Katarzyna z Lanckorońskich Sienieńska nazwana córką Marcina i Krystyny z Koziętulskich); Archiwum Narodowe w Krakowie, Castrensia Cracoviensia Relationes, nr 724, s. 318–320 (tu Jan Lanckoroński jako przeor klasztoru dominikanów w Gidlach); Archiwum Państwowe w Lublinie [dalej: APL], Lubelskie grodzkie, Relacje [dalej: LGR], nr 124, k. 219–221 (tu pozew przeciwko podczaszemu podolskiemu Stanisławowi Lanckorońskiemu, Mariannie z Czelużyńskich i synom Lanckorońskiego z pierwszego małżeństwa: Dominikowi, Wojciechowi, Józefowi, Franciszkowi i Antoniemu, wpisany do ksiąg grodu lubelskiego 13 II 1690 r.); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 9 (tu wzmianka o Marcinie i Janie. Brak natomiast jakichkolwiek informacji o potomstwie Marcina); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XII, Warszawa 1908, s. 86; *ibidem*, t. XIII, s. 337–338 (tu m.in. wątpliwa informacja, że Jan Lanckoroński – był wtedy z pewnością zbyt młody i na pewno pozostawał pod opieką matki – w roku 1616 wziął w zastaw za 6000 florenów dwie wsie od Zofii z Lanckorońskich Czuryłowej); W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 69–70; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 135–136; *Urzednicy województw kijowskiego i czernihowskiego. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, Kórnik 2002, nr 1920 (dotyczy Michała Lanckorońskiego); J. Pielas, *Oleśnicy herbu Dębno w XVI–XVII wieku. Studium z dziejów zamożnej szlachty doby nowożytnej*, Kielce 2007, s. 393–394 (tu błędna sugestia, że Katarzyna Lanckorońska była córką starszego brata Marcina – Stanisława, wojewody ruskiego i hetmana polnego koronnego); Z. Anusik, *Sienieńscy herbu Dębno (lubelska gałąź rodu) w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 1, s. 149–150.

na kresach z Tatarami i prawdopodobnie uczestniczył w tłumieniu kolejnych powstań kozackich. W 1648 r. był już doświadczonym dowódcą wyższego szczebla. Uczestniczył też aktywnie w życiu politycznym. Jako poseł z województwa podolskiego brał udział w sejmach z lat 1637 (nadzwyczajny), 1641, 1642 i 1643. Na sejmie 1642 r. został powołany do komisji do zapłaty wojsku ukraińnemu oraz do komisji do spraw wołoskich (mołdawskich). Jako reprezentant swojego województwa został też wybrany deputatem do Trybunału Skarbowego w Radomiu. Na sejmie 1643 r. wszedł do komisji nadzorującej wybieranie ceł na granicach Rzeczypospolitej. W 1635 r. Lanckoroński odbył podróż zagraniczną, odwiedzając m.in. Lejdę i Orlean, gdzie wpisał się do albumu studentów miejscowych uniwersytetów. Dnia 17 maja 1646 r. został mianowany kasztelanem halickim. Po wybuchu powstania Bohdana Chmielnickiego Lanckoroński skutecznie bronił twierdzy kamienieckiej i walczył z Kozakami na Podolu. W końcu stycznia 1649 r., na sejmie koronacyjnym Jana Kazimierza w Krakowie (obrady od 19 stycznia do 14 lutego), otrzymał nominację na urząd kasztelana kamienieckiego. W lutym powierzono mu funkcję jednego z trzech (obok Andrzeja Firleja i Mikołaja Ostroroga) regimentarzy wojsk koronnych. Zimą i wiosną 1649 r. Stanisław Lanckoroński gromił oddziały kozackie na Podolu. Odniósł również kilka sukcesów w walkach na południu województwa wołyńskiego. Latem uczestniczył, dowodząc jedną z dywizji, w obronie Zbaraża obleżonego przez potężną armię kozacko-tatarską. W listopadzie awansował na urząd wojewody braclawskiego. Na sejmie zwyczajnym obradującym w Warszawie od 22 listopada 1649 r. do 12 stycznia 1650 r. złożył sprawozdanie z przebiegu walk pod Zbarażem (20 grudnia). Na tym samym sejmie wszedł do komisji do zapłaty wojsku (był jednym z jej najaktywniejszych członków) oraz do komisji wyznaczonej do uregulowania sporów sąsiedzkich między ziemią halicką a gospodarstwem mołdawskim. W tym samym czasie Jan Kazimierz powierzył Lanckorońskiemu pełnienie obowiązków hetmańskich do czasu powrotu do kraju hetmanów, wielkiego – Mikołaja Potockiego i polnego – Marcina Kalinowskiego, wziętych do niewoli przez Tatarów po przegranej bitwie pod Korsuniem¹⁴.

¹⁴ Por. AGAD, MK 189, f. 433–433v (tu kasztelania halicka dla Lanckorońskiego); MK 191, f. 256v (tu w przywileju wydanym w Warszawie 14 XII 1649 r. Lanckorońskiego określono mianem *exercitus supremi generalis*, co zdaje się oznaczać, że król rzeczywiście zamierzał powierzyć mu naczelne dowództwo armii

Zawarcie ugody zborowskiej (19 sierpnia 1649 r.) spowodowało przerwę w działaniach wojennych. Na sejmie nadzwyczajnym, obradującym w grudniu 1650 r., Lanckoroński opowiedział się za ugodą z Kozakami i wszedł do komisji rozpatrującej suplikę wojska zaporoskiego. Zimą 1651 r., wraz z hetmanem polnym koronnym Marcinem Kalinowskim, znów ruszył w pole, walcząc z Kozakami naruszającymi postanowienia zawartej w 1649 r. ugody. W czasie tej wyprawy dochodziło do sporów kompetencyjnych pomiędzy hetmanem a Lanckorońskim, który rywalizował ze swoim ciotecznym bratem o zakres uprawnień dowódczych. Po odniesieniu kilku sukcesów, wojewoda braclawski zapuścił się pod Winnicę, gdzie poniósł porażkę i został ranny. Po nadejściu głównych sił kozackich Lanckoroński wycofał się ze swoją dywizją spod Kamieńca pod Sokal. Wziął udział w zwycięskiej bitwie pod Beresteczkiem (28–30 czerwca 1651 r.), gdzie dowodzone przez niego oddziały poniosły znaczne straty, a on sam kilka razy zawiódł jako dowódca. Pod rozkazami hetmana Mikołaja Potockiego walczył następnie na Wołyniu i Ukrainie, aż do zawarcia nowej ugody z Kozakami w Białej Cerkwi (28 września 1651 r.). Uczestniczył w obradach sejmku zwyczajnego (26 stycznia – 11 marca) w 1652 r., gdzie złożył sprawozdanie z przebiegu rokowań z Kozakami. W czasie trwania jego obrad, 22 lutego odebrał nominację na urząd wojewody ruskiego. Lanckoroński nie poszedł pod Batoch, gdzie w dniu 2 czerwca 1652 r. armia koronna została zniesiona przez Kozaków i Tatarów, a hetman Kalinowski zginął (stał wtedy ze swoją dywizją w okolicach Baru i Kamieńca). Sejm nadzwyczajny z 1653 r. (obradował w Brześciu Litewskim od 14 marca do 18 kwietnia) przyznał mu 8000 florenów (czyli złotych) tytułem zwrotu kosztów poniesionych na potrzeby Rzeczypospolitej i powołał go na członka Trybunału Skarbowego, który miał się zebrać 16 czerwca we Lwowie i znaleźć

koronnej); K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 10; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; *VL*, t. IV, s. 25–27, 35, 129, 134; *AGZ*, t. XXI (*Lauda wiszeńskie 1648–1673 r.*), oprac. A. Prochaska, Lwów 1909, s. 100 (tu w instrukcji dla posłów na sejm z województwa ruskiego z dnia 12 VI 1652 r. stwierdzenie, że Lanckoroński służy Rzeczypospolitej nieprzerwanie od czasów kampanii chocimskiej); A. Przyboś, *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *PSB*, t. XVI, s. 452–453 (z błędami); J. Dziegielewski, *Izba poselska w systemie władzy Rzeczypospolitej w czasach Władysława IV*, Warszawa 1992, s. 174; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 139–142 (z licznymi błędami); M. Broniarczyk, *Wykształcenie senatorów świeckich w Koronie za Władysława IV*, „Kwartalnik Historyczny” 2012, R. CXIX, z. 2, s. 285; *Chronologia sejmów Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1569–1793)*, red. L.A. Wierzbicki, D. Kupisz, Warszawa 2021, s. 152–153.

środki na uregulowanie zadłużenia wobec armii koronnej. W tym samym roku wojewoda ruski wziął udział w nieudanej kampanii zwanieckiej. Na sejmie nadzwyczajnym z 1654 r. (obradował od 9 czerwca do 22 lipca) otrzymał w dniu 17 czerwca buławę polną koronną po Stanisławie Rewerze Potockim, który awansował na urząd hetmana wielkiego koronnego. Pod koniec 1654 r. Lanckoroński udał się na kresy i wziął udział w kolejnej kampanii na Ukrainie. W styczniu 1655 r. osiągnął kilka sukcesów w starciach z Kozakami na terenie województwa braclawskiego. Uczestniczył też w zakończonych pomyślnie rokowaniach z Tatarami, którzy wobec zawarcia przymierza kozacko-moskiewskiego (ugoda perejasławska z 18 stycznia 1654 r.), zdecydowali się porzucić sojusz z Kozakami. W stoczonej w dniach 29 stycznia – 2 lutego 1655 r. bitwie pod Ochmatowem, wojska koronne, wsparte przez Tatarów, rozgromiły siły moskiewsko-kozackie. Załamanie pogody (silne mrozy) uniemożliwiło jednak wykorzystanie tego zwycięstwa. Działając w trudnych warunkach, Lanckoroński ograniczył się do zdobywania mniejszych miasteczek na Braclawszczyźnie. W marcu 1655 r. ciężko zachorował, opuścił wojsko i udał się na leczenie do Lwowa¹⁵.

Na sejmie nadzwyczajnym z wiosny 1655 r. (obradował od 19 maja do 20 czerwca) wojewoda ruski został powołany do komisji mającej zająć się dopilnowaniem tego, aby załogę Kamieńca uzupełnić o 200 konnych, którzy mieli bronić zarówno miasta, jak i województwa podolskiego. Po wybuchu wojny ze Szwecją, w lipcu 1655 r. na wezwanie króla Lanckoroński przybył do Warszawy na czele kilku pułków jazdy i dragonii (razem około 3000 ludzi). Towarzyszył Janowi Kazimierzowi w odwrocie na południe, walcząc w przegranych bitwach pod Piątkiem i Żarnowem. Po dotarciu do Włoszczowy, gdzie pospolite ruszenie województw centralnych rozeszło się do domów, podjęto decyzję o wycofaniu się do Krakowa. Dnia 25 września król wraz z grupą Lanckorońskiego opuścił stolicę. Pod Wiśniczem Jan Kazimierz odłączył się od armii i wyjechał na Śląsk. 3 października 1655 r. hetman polny przegrał bitwę pod Wojniczem, a dowodzona przez niego dywizja w popłochu wycofała się

¹⁵ Por. A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; VL, t. IV, s. 170, 183; *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVI wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziela, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992, nr 151; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 142–146 (z błędami); *Chronologia sejmów...*, s. 155–156, 158, 160.

pod Tarnów. Tu, pod wpływem agitacji części wyższych dowódców, większość żołnierzy zdecydowała się uznać władzę Karola X Gustawa. Ostatecznie dawna grupa Lanckorońskiego, dowodzona teraz przez chorążego wielkiego koronnego Aleksandra Koniecpolskiego, 26 października złożyła pod Krakowem przysięgę na wierność królowi szwedzkiemu. Sam hetman polny z kilkoma chorągwiami jazdy dołączył do wycofującej się ze wschodu dywizji Stanisława Rewery Potockiego. Ponieważ i tutaj dominowały nastroje niechętne dalszej walce, 13 listopada 1655 r. obaj hetmani i ich podkomendni złożyli pod Nowym Miastem Korczynem przysięgę wierności wobec Karola X Gustawa i przeszli na służbę szwedzką. Już w grudniu tego roku obaj wodzowie zdecydowali się jednak na zmianę frontu. Dnia 29 grudnia 1655 r. zawiązali antyszwedzką konfederację w Tyszowcach. W 1656 r., po powrocie króla do kraju (w połowie stycznia Jan Kazimierz dotarł do Łańcuta, a miesiąc później przeniósł się do Lwowa), Lanckoroński znalazł się w jego otoczeniu. Nie odzyskał jednak zaufania Jana Kazimierza, który odsunął obu hetmanów od bezpośredniego dowodzenia armią. Hetman polny został wysłany z misją do Bohdana Chmielnickiego, którego miał nakłonić do przystąpienia do wojny przeciwko Szwedom. Nie osiągnął jednak żadnego sukcesu. W końcu czerwca 1656 r. Lanckoroński brał udział w zdobyciu Warszawy. Będąc jednym z członków komisji mającej rozdzielić łupy zdobyte na Szwedach, został (wraz z innymi komisarzami) oskarżony o rażące nadużycia. Hetman polny uczestniczył też w stoczonej w dniach 28–30 lipca 1656 r. bitwie pod Warszawą (dowodził jednym z pułków), gdzie wojska Rzeczypospolitej zostały pobite przez połączone siły szwedzkie i brandenburskie. Później uczestniczył w jesiennej wyprawie Jana Kazimierza do Prus Królewskich. W początkach stycznia 1657 r. hetmani Potocki i Lanckoroński, jak również Stefan Czarniecki, który dołączył do nich na czele oddziału eskortującego królową Ludwikę Marię zmierzającą do Gdańska, dali się zaskoczyć Szwedom pod Chojnicami, ponosząc spore straty i tracąc część taborów. Obawiając się zaś nadejścia głównych sił szwedzkich, polscy wodzowie wycofali się pod Kcynię. Tu, po ostrym spięciu z królową, która bezskutecznie starała się skłonić hetmanów do podjęcia marszu na Gdańsk, dowodzone przez Potockiego i Lanckorońskiego oddziały ruszyły na południe, a Ludwika Maria wraz z grupą Czarnieckiego na północ. Wkrótce potem hetman polny opuścił armię i wyjechał

na Ruś. Wyprawa na Pomorze Gdańskie była ostatnią kampanią wojenną w jego życiu¹⁶.

Zapewne około 1625 r. przyszedł hetman polny ożenił się z Aleksandrą Sienieńską h. Dębno, córką Zbigniewa (ok. 1580–1633), wówczas chorążego lubelskiego i jego pierwszej żony Anny Leńkówny h. Rawicz. Teść Lanckorońskiego pochodził z lubelskiej linii rodziny Sienieńskich. Był synem Jana (zm. p. 1592), dziedzica Chrośliny w powiecie urzędowskim i Jadwigi z Drohojowskich h. Korczak, córki Krzysztofa i Elżbiety z Fredrów h. Bończa. Rodzonym bratem Elżbiety z Drohojowa Sienieńskiej był Jan Tomasz Drohojowski (zm. 1605), referendarz koronny i starosta przemyski. W 1630 r. Zbigniew Sienieński został kasztelanem lubelskim. Matka Aleksandry z Sienna Lanckorońskiej była z kolei jedyną córką Macieja Leńka z Rokitnicy (ok. 1545–1609), kasztelana derpskiego i Teodory Sapieżanki h. Lis, rodzonej siostry Lwa Sapiehy (1557–1633), kanclerza wielkiego litewskiego, a następnie wojewody wileńskiego i hetmana wielkiego koronnego. Poprzez swoją matkę Aleksandra Lanckorońska była więc spokrewniona z jednym z najpotężniejszych rodów magnackich w Wielkim Księstwie Litewskim. Żona Stanisława Lanckorońskiego miała liczne rodzeństwo. Dziećmi Anny z Leńków Sienieńskiej, oprócz Aleksandry, byli Paweł Maciej (zm. p. 1673) i Jan (zm. 1649), Katarzyna (zm. po 1649), która po 1625 r. wyszła za Piotra Garwaskiego h. Grzymała (zm. p. 1660), starostę rzeczyckiego, oraz Krystyna (zm. po 1653), która została zakonnicą w lubelskim klasztorze bernardynek. Pod koniec 1620 r. Zbigniew Sienieński ożenił się po raz drugi, z Krystyną z Uhrowieckich h. Suchekomnaty. Z małżeństwa tego pochodziło przyrodnie rodzeństwo Aleksandry z Sienna: bracia Mikołaj (ok. 1621 – p. 1660), Stanisław (zm. 1660), Zbigniew (zm. 1656), miecznik chełmski, i Tomasz (zm. ok. 1650), oraz siostry Anna (zm. 1684), zakonnica w klasztorze brygidek w Lublinie, i Eufrozyna (zm. po 1654), która została wydana za nieznanego z imienia Humienieckiego. Z przyrodnimi braćmi swojej żony Stanisław

¹⁶ Por. A. Przyboś, *op. cit.*, s. 454–455; VL, t. IV, s. 235; J. Wimmer, *Przebieg operacji w wojnie polsko-szwedzkiej 1655–1660*, [w:] *Wojna polsko-szwedzka 1655–1660*, red. idem, Warszawa 1973, s. 143–145, 148–149, 151, 178, 183, 186; T. Nowak, *Operacja krakowska króla Karola X Gustawa 17 IX – 19 X 1655 r.*, [w:] *ibidem*, s. 214–216, 223, 226–227, 232–235, 247, 252–254; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 146–148; *Chronologia sejmów...*, s. 161.

Lanckoroński przeprowadzić miał w przyszłości szereg korzystnych dla siebie, ale mocno kłopotliwych transakcji majątkowych¹⁷.

W toku swojej długotrwałej kariery Stanisław Lanckoroński otrzymał liczne nadania dóbr królewskich. W 1620 r. matka scedowała mu wieś Pietniczany. W 1628 r. przejął (wraz z żoną) wsie Mogilnica i Chmielówka w starostwie trembowelskim od ich dotychczasowych użytkowników Adama i Izabeli z Łaszczów Kalinowskich. Wypada w tym miejscu zaznaczyć, że wspomniany tu Adam Kalinowski nie był bynajmniej tożsamy z bratem ciotecznym Lanckorońskiego, zmarłym w 1638 r. starostą braclawskim i winnickim (z którym bywa często mylony), ale dawnym gwardzistą królewskim, który ocalił Zygmunta III w czasie zamachu dokonanego przez Michała Piekarskiego. Już w 1631 r. Lanckorońscy odprzedali jednak Mogilnicę i Chmielówkę Janowi Grabiance. W maju 1640 r. wojewoda czernihowski Marcin Kalinowski (brat cioteczny Lanckorońskiego) zrezygnował na rzecz Stanisława z nadanej mu wcześniej „na wieczność” wsi Czartoria w województwie czernihowskim. W lutym 1641 r. wdowa po kasztelanie kamienieckim Mikołaju Herburcie (wnuku Anny z Lanckorońskich 1° v. Świerczowej 2° v. Piaseckiej 3° v. Herburtowej), Anna z Żółkiewskich ustąpiła na rzecz Stanisława i Aleksandry Lanckorońskich z dożywocia na starostwie skalskim. Małżonkowie objęli wówczas w posiadanie miasta Skąła i Kołodróbka oraz 6 wsi. Pozostałe dwie wsie wchodzące w skład tenuty skalskiej kasztelanowa kamieniecka zatrzymała bowiem dożywotnio w swoich rękach. Lanckoroński użytkował również królewską wieś Zwiartowce (Zwiąłowce) na Podolu. W 1641, i ponownie w roku 1642, uzyskał bowiem konsens królewski na jej scedowanie Wawrzyńcowi Jordanowi i jego żonie Elżbiecie ze Śląskich. Na kolejne dowody łaski królewskiej przyszło Lanckorońskiemu czekać aż do powstania Chmielnickiego. Najpewniej w końcu 1648 lub też na

¹⁷ Por. Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [dalej: CPAH], Sąd Grodzki Przemyski (1462–1784) [dalej: SGP], fond [f.] 13, opis [op.] 1, sygn. 45, s. 34–35 (tu 14 V 1578 r. Jadwiga z Drohojowa, żona Jana Sienieńskiego z Chrośliny w powiecie urzędowskim, ustępuje z dóbr ojczystych i macierzystych, a mąż oprawia jej posag); A. Boniecki, *op. cit.*, t. V, Warszawa 1902, s. 22 (tu wzmianka o wydaniu Katarzyny Drohojowskiej za Jana Sienieńskiego, ale brak informacji pozwalających jednoznacznie zidentyfikować owego Jana z Sienna); K. Lepszy, *Drohojowski Jan Tomasz*, [w:] *PSB*, t. V, Kraków 1946–1959, s. 382–385; W. Majewski, *Leniek Maciej*, [w:] *ibidem*, t. XVII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 52–53; Z. Anusik, *Garwascy herbu Grzymała w XV–XVII wieku. Przyczynek do dziejów i genealogii rodu*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, R. XIV, nr 2, s. 72–73; idem, *Sienieńscy...*, s. 130–150, 152–153.

początku 1649 r. otrzymał niewielkie starostwo dymirskie (miasto Dymir i kilka wsi) w województwie kijowskim. W 1649 r. Jan Kazimierz nadał mu też starostwo stobnickie (miasto Stobnica, 9 wsi, 2 folwarki) w województwie sandomierskim, na które przyszył hetman wyrobił *ius communicativum* dla swojej żony. Już w 1650 r. Lanckorońscy zrezygnowali jednak z dzierżawy stobnickiej na rzecz dalekiego kuzyna ówczesnego wojewody ruskiego, Jacka Lanckorońskiego (zm. 1671), późniejszego kasztelana przemyskiego. W latach 1650–1653 Stanisław Lanckoroński tytułowany był starostą braclawskim. Trzeba więc przyjąć, że scedował je na niego poprzedni użytkownik tej królewskiej, obożny koronny Samuel Kalinowski, syn hetmana Marcina. W maju 1653 r. Lanckoroński dostał wakującą po śmierci wojewody kijowskiego Adama Kisiela czterowioskową dzierżawę nosowską (Nosówka z przyległościami) w województwie czernihowskim. Ostatnim nabytkiem wojewody ruskiego (był już wówczas także hetmanem polnym koronnym) było bogate starostwo ratneńskie (miasto Ratno i 21 wsi) w ziemi chełmskiej. Nadanie tej królewskiej Lanckoroński otrzymał zapewne w pierwszych tygodniach 1655 r., gdyż dotychczasowa użytkowniczka tenuty ratneńskiej, podskarbina wielka koronna Zofia z Tęczyńskich Daniłowiczowa zmarła na początku grudnia (przed 18) 1654 r.¹⁸

¹⁸ Por. AGAD, MK 166, f. 127–128 (tu cesja Pietniczan); MK 177, f. 150v–151v (tu konsens dla Kalinowskich na cesję Mogilnicy i Chmielówki, 4 XII 1628 r.); MK 178, f. 239v–240v (tu zgoda króla na ustąpienie przez Lanckorońskich Mogilnicy i Chmielówki Janowi Grabiance, 5 V 1631 r.); MK 185, f. 385–385v (tu zgoda królewska na ustąpienie Zwiartowic [Zwiałowic] Jordanom, 26 IX 1641); MK 186, f. 197v–198 (tu konsens dla Marcina Kalinowskiego na ustąpienie Czartorii, 30 V 1640 r.), f. 276–277 (zgoda królewska na cesję starostwa skalskiego, 8 II 1641); MK 187, f. 229v–230 (powtórny konsens na cesję Zwiartowic [Zwiałowic] na rzecz Jordanów); MK 191, f. 256 (tu prawo wspólności dla Aleksandry z Sienna Lanckorońskiej na starostwo stobnickie, 14 XII 1649); MK 194, f. 62–63 (tu we wpisie przeniesionym z grodu kamienieckiego, a pochodzącym z 1653 r., Stanisław Lanckoroński nazwany starostą braclawskim); MK 195, f. 27–28 (tu nadanie Lanckorońskiemu starostwa nosowskiego); AZ, nr 358, sygn. 2890, s. 15 (tu w dekrete Trybunału Koronnego z 26 VII 1650 r. Lanckoroński występuje z tytułem starosty braclawskiego); SGKP, t. VII, Warszawa 1886, s. 186; *ibidem*, t. XI, Warszawa 1890, s. 373; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; K. Chłapowski, *op. cit.*, s. 132 (tu błędna data nadania Lanckorońskiemu Stobnicy) i 144–145; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 139, 148–149 (tu m.in. błędne informacje dotyczące dat nadania Lanckorońskiemu Dymira i Nosówki, oraz nieprawdziwe stwierdzenie, że w 1655 r. został on starostą barskim); Z. Anusik, *Dwa ostatnie pokolenia Tęczyńskich herbu Topór. Kilka korekt i uzupełnień dotyczących genealogii rodu*,

Stanisław Lanckoroński miał również znaczne dobra dziedziczne, które starał się systematycznie powiększać. W 1630 r. Zofia z Lanckorońskich Czuryłowa dokonała donacji na jego rzecz miasteczka Rajgród z wsią Kołędziany i połową wsi Zalesie w województwie podolskim. Przyszły hetman musiał jednak przed wejściem w ich posiadanie wykupić te dobra od posesora zastawnego. W 1637 r. zmarła bezpotomnie Urszula Zofia z Krotoskich, wdowa po podczaszym koronnym Mikołaju Sieniawskim. Ponieważ była ostatnią z rodu, prawo do spadku po niej mieli wszyscy jej krewni, w tym również Lanckorońscy jako potomkowie Katarzyny z Krotoskich 1° v. Herbutowej 2° v. Hlebowiczowej. Pozostałe po Sieniawskiej dobra ziemskie w Wielkopolsce (z głównymi ośrodkami w Łobżenicy i Barcinie) kupił wojewoda kaliski Zygmunt Grudziński, spłacając stopniowo wszystkich jej spadkobierców. Uzyskawszy cesję praw do spadku po Krotoskich od stryjów Mikołaja i Hieronima oraz od brata Marcina, Stanisław Lanckoroński otrzymał w 1639 r. od Grudzińskiego za przypadającą na niego część schedy 27 500 florenów. W tym samym czasie, albo wkrótce potem, wojewoda kaliski oskarżył Lanckorońskiego i jego brata Marcina o to, że po śmierci podczaszyny koronnej wpadli do Podhajec i przywłaszczyli sobie wszystkie jej klejnoty i kosztowności, których wartość wyceniono na ogromną kwotę 1 184 000 florenów. Proces wytoczony Lanckorońskim przez Grudzińskiego ciągnął się przez długie lata, nie przynosząc żadnego rozstrzygnięcia. Stanisław Lanckoroński, powiększając drogą zakupów dobra, które przypadły mu w udziale ze spadku po rodzicach i bezdzietnym stryju Hieronimie, stał się w latach czterdziestych XVII w. jednym z największych posiadaczy ziemskich w województwie podolskim. Miał tutaj miasto Jagielnicę z zamkiem, miasto Nowe Brzezie z zamkiem, miasto Żwaniec z zamkiem, miasto Dunajgród z zamkiem, miasteczko Rajgród, miasteczko Barchów z zamkiem i ponad 40 wsi. Dla Żwańca i Nowego Brzezia wystarał się w 1646 r. o prawo magdeburskie. Ponieważ zaś po wybuchu powstania kozackiego w 1648 r. jego dobra podolskie znacznie ucierpiały, Lanckoroński zdecydował się na zakup nowych posiadłości¹⁹.

„Przegląd Historyczny” 2020, t. CXI, z. 4, s. 736; i d e m, *Latyfundium Tęczyńskich w XVII wieku. Dobra i właściciele*, „Kwartalnik Historyczny” 2021, R. CXXVIII, z. 4, s. 732.

¹⁹ Por. AGAD, MK 189, f. 437–440 (tu nadanie prawa magdeburskiego dla Nowego Brzezia i Żwańca); CPAH, SGP, f. 13, op. 1, sygn. 86, s. 984–988 (tu donacja Rajgrodu, z zaznaczeniem, że są to dobra odziedziczone przez Czuryłową po bracie,

Jego wybór padł na województwo lubelskie, gdzie przyrodni bracia jego żony, Mikołaj, Stanisław, Zbigniew i Tomasz Sienieńscy byli właścicielami miasteczka Prawno oraz wsi: Mazanów, Wola Lubaszowa *seu* Sucha, Boby (część), Rybitwy, Nieszowa, Kolczyn, Bór *seu* Wola Borowa, Kaliszany, Ostrów *seu* Grodzisko, Basonia, Łopoczno i Wola Judaszowa. Szwagrowie Stanisława Lanckorońskiego od dawna źle gospodarowali w swoich dobrach, obciążając je znacznymi długami. Skorzystał z tego Lanckoroński, który skupował pretensje wierzycieli Sienieńskich, uzyskiwał cesje zastawów i udzielał braciom żony nowych pożyczek. W dniu 21 marca 1650 r. kupił wreszcie wszystkie wspomniane dobra od Mikołaja Sienieńskiego. Z przeprowadzoną wtedy transakcją wiązać należy bez wątpienia odprzedanie przez Stanisława i Aleksandrę Lanckorońskich starostwa stobnickiego Jackowi Lanckorońskiemu. Objęcie w realne posiadanie nabytych w marcu 1650 r. majątków napotkało jednak liczne trudności. Mikołaj Sienieński nie chciał dać szwagrowi intromisji w sprzedane mu dobra (najpewniej nie otrzymał w terminie całej umówionej kwoty). Przeciwno sprzedaży dóbr po rodzicach zaprotestowali też młodsi bracia Mikołaja. Łamiąc opór Sienieńskich, przyszły hetman polny dokonał zajazdu nabytych majątków (w lutym 1651 r. do akt grodu lubelskiego wpisano protestację w tej sprawie), a później toczył z Mikołajem, Stanisławem i Zbigniewem Sienieńskimi długotrwałe spory prawne. Ostatecznie jednak wszystkie dobra w Lubelskiem należące niegdyś do synów kasztelana lubelskiego Zbigniewa Sienieńskiego i jego drugiej żony Krystyny z Uhrowieckich (miasteczko Prawno, 11 wsi i 1 część wsi) stały się jego własnością. W dniu 10 listopada 1653 r. Stanisław i Zbigniew Sienieńscy (Tomasz już wówczas nie żył) potwierdzili donację dóbr na rzecz Lanckorońskiego dokonaną w 1650 r. przez Mikołaja. Kilka dni później zawarł Lanckoroński umowę ze Zbigniewem Sienieńskim (ożenionym z jego bratanicą – Katarzyną Lanckorońską), oddając mu w zastaw za 37 000 florenów wsie Kaliszany, Łopoczno i Ostrów *seu* Grodzisko. Jak się wydaje, wojewoda ruski nie przekazał jednak Sienieńskiemu zastawionych wiosek w realne posiadanie, a wypłacał mu jedynie corocznie procenty od sumy zastawu. Nie przeszkodziło to jednak Zbigniewowi oprawić na trzymany w zastawie dobrach 12 000 florenów posagu

województwie podolskim, 8 X 1630); Biblioteka Kórnicka PAN, Teki Dworzaczka, Monografie (Lanckorońscy); A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Łoziński, *op. cit.*, t. II, s. 69–70; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 150.

i wiana żony. O zwrot tej sumy, jak również o wykupienie zastawu (tu jako opiekunka swojej córki Krystyny, jedynej spadkobierczyni ojca, Zbigniewa Sienieńskiego) pozywała później najpierw hetmana, a potem również i jego synów, Katarzyna z Brzezia, wdowa po zmarłym w 1656 r. Zbigniewie. W 1654 r. wojewoda ruski zastawił za 17 000 florenów wieś Mazanów Janowi Rzeczyckiemu²⁰.

W sumie zatem pod koniec życia Stanisław Lanckoroński był właścicielem 7 miast i ponad 50 wsi. Do tego należy doliczyć użytkowane przez niego królewszczyzny, a więc 6 starostw (skalskie, dymirskie, braclawskie, stobnickie, nosowskie, ratneńskie) i kilka wsi stanowiących odrębne dzierżawy. Na pierwszy rzut oka był to całkiem pokaźny majątek. Należy jednak pamiętać o tym, że po wybuchu powstania Chmielnickiego zarówno starostwo skalskie, jak i prywatne dobra hetmana na Podolu zostały spustoszone. Żadnych dochodów nie przynosiła już położona w województwie czernihowskim Czartoria. Uzyskane w czasie wojny przywileje na Braclaw, Dymir i Nosówkę nie pociągnęły za sobą objęcia ich w posiadanie, gdyż królewszczyzny te leżały na terenach kontrolowanych przez Kozaków. Realną wartość miały jedynie świeżo nabyte dobra w województwie lubelskim, bardzo krótko użytkowane starostwo stobnickie oraz duża dzierżawa ratneńska. Ta ostatnia pozostawała jednak w rękach Lanckorońskiego tylko przez dwa lata. Kiedy zaś uwzględnimy fakt, że na dobrach w Lubelskiem hetman zabezpieczył kilka zaciągniętych przez siebie pożyczek, to przyznać musimy, że jego sytuacja finansowa była daleka od świetności. Warto również zauważyć, że w dobie potopu szwedzkiego Lanckoroński utracił łaskę królewską. Jan Kazimierz pamiętał mu bowiem przejście na stronę Karola X Gustawa i nie darzył go już dawnym zaufaniem. Wszystko to musiało niekorzystnie rzutować na przyszłe kariery jego synów. Żaden z nich nie doczekał się też cesji którejs z użytkowanych przez hetmana królewszczyzn. Wojewoda ruski i hetman polny koronny Stanisław Lanckoroński zmarł przed 19 lutego 1657 r., krótko po powrocie z wyprawy do Prus Królewskich, w wieku około 60 lat. Został pochowany we Lwowie.

²⁰ Por. AGAD, AZ, nr 358, sygn. 2830, s. 5–10, 22–23, 25–35, 37–39, 41–42, 47–49, 51, 53–55; APL, LGR, nr 78, k. 327–328, 1002–1002v, 1005v; nr 79, k. 112–115; nr 81, k. 272v; nr 82, k. 1002–1005v; Z. Anusik, *Sienieńscy...*, s. 135, 146, 149–150; idem, *Kasztelanowa lubelska Krystyna z Uhruska Sienieńska i jej testament z 2 czerwca 1639 r. Nieznana karta z dziejów i genealogii rodziny Uhrowieckich herbu Suchekomnaty w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 2, s. 194–195.

Jak się wydaje, przeżył swoją małżonkę Aleksandrę z Sienieńskich. Miał z nią synów Zbigniewa, Hieronima, Przecława, Jana, Franciszka, Mikołaja i Marcina oraz córki Barbarę i Joannę. Czwooro z tych dzieci (Zbigniew, Mikołaj, Marcin i Barbara) zmarło jeszcze za życia ojca²¹. Losy wszystkich potomków hetmana zostaną omówione w kolejnym, przygotowywanym przeze mnie opracowaniu.

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie [AGAD]

Archiwum Zamoyskich [AZ], nr 358, sygn. 54, 410, 2830, 2890

Metryka Koronna [MK] 80, 84, 100, 109, 113, 129, 137–138, 147, 151, 160, 166, 177–178, 181, 185–187, 189–191, 194–195

Archiwum Narodowe w Krakowie

Castrensia Cracoviensia Relationes, nr 724

Archiwum Państwowe w Lublinie [APL]

Lubelskie grodzkie, Relacje [LGR], nr 78, 79, 81, 124

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie [CPAH]

Sąd Grodzki Przemyski (1462–1784) [SGP], fond 13, opis 1, sygn. 45, 86

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego, t. XX (*Lauda wiszeńskie 1572–1648*), oprac. A. Prochaska, Lwów 1909.

Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego, t. XXI (*Lauda wiszeńskie 1648–1673 r.*), oprac. A. Prochaska, Lwów 1909.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. IV, Lipsk 1839.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. V, Lipsk 1840.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VI, Lipsk 1841.

Niesiecki K., *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. X, Lipsk 1845.

²¹ Por. K. Niesiecki, *op. cit.*, t. VI, s. 10; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XIII, s. 337; W. Dworzaczek, *op. cit.*, t. II, tabl. 101; A. Przyboś, *op. cit.*, s. 455; S. Cynarski, *op. cit.*, s. 149; Z. Anusik, *Sienieńscy...*, s. 138.

Paprocki B., *Gniazdo cnoty. Zkąd Herby Rycerstwa sławnego Krolestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego, Zmudzkiego, y inszych Państw do tego Krolestwa należących Książąt y Panów, początek swoy maia*, Kraków 1578.

Volumina legum, wyd. J. Ohryzko, t. III, Petersburg 1859.

Volumina legum, wyd. J. Ohryzko, t. IV, Petersburg 1859.

OPRACOWANIA

Anusik Z., *Dwa ostatnie pokolenia Tęczyńskich herbu Topór. Kilka korekt i uzupełnień dotyczących genealogii rodu*, „Przegląd Historyczny” 2020, t. CXI, z. 4, s. 725–743.

Anusik Z., *Garwascy herbu Grzymała w XV–XVII wieku. Przyczynek do dziejów i genealogii rodu*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2015, R. XIV, nr 2, s. 25–83.

Anusik Z., *Kasztelanowa lubelska Krystyna z Uhruska Sienieńska i jej testament z 2 czerwca 1639 r. Nieznana karta z dziejów i genealogii rodziny Uhrowieckich herbu Suchekomnaty w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 2, s. 169–208.

Anusik Z., *Latyfundium Tęczyńskich w XVII wieku. Dobra i właściciele*, „Kwartalnik Historyczny” 2021, R. CXXVIII, z. 4, s. 697–741.

Anusik Z., *Podział dawnego latyfundium kasztelana krakowskiego Spytka Wawrzyńca Jordana (1518–1568) w 1597 roku. Studium z dziejów młodszej gałęzi rodziny Jordanów herbu Trąby*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2022, R. XXI, nr 2, s. 9–70.

Anusik Z., *Sienieńscy herbu Dębno (lubelska gałąź rodu) w XVI i XVII wieku*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2021, R. XX, nr 1, s. 97–158.

Anusik Z., *Zapomniana panna Lanckorońska. Przyczynek do genealogii kilku rodów kresowych*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 2, s. 301–324.

Anusik Z., *Zbarascy i Kalinowscy. Karta z dziejów wielkiej własności ziemskiej na kresach Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII wieku*, [w:] *Między Zachodem a Wschodem*, t. III (Etniczne, kulturowe i religijne pogranicza Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku), red. K. Mikulski, A. Zielińska-Nowicka, Toruń 2006, s. 74–105.

Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przelomu z wieku XVI-go na XVII-ty. Dział II: „Ziemie Ruskie” Rzeczypospolitej, oprac. A. Jabłonowski, Warszawa–Wiedeń 1899–1904.

Biblioteka Kórnicka PAN, Teki Dworzaczka, Monografie (Lanckorońscy).

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. V, Warszawa 1902.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. VIII, Warszawa 1905.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. IX, Warszawa 1906.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XII, Warszawa 1908.

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. XIII, Warszawa 1909.

Broniarczyk M., *Wykształcenie senatorów świeckich w Koronie za Władysława IV*, „Kwartalnik Historyczny” 2012, R. CXIX, z. 2, s. 251–303.

Byliński J., *Sejm z 1611 roku w nowym opracowaniu*, Wrocław 2016.

- Chłapowski K., *Starostowie w Małopolsce 1565–1668*, [w:] *Spółeczeństwo staropolskie*, t. IV, red. A. Izydorczyk, A. Wyczański, Warszawa 1986, s. 105–178.
- Chronologia sejmów Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1569–1793)*, red. L.A. Wierzbicki, D. Kupisz, Warszawa 2021.
- Cynarski S., *Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku. Sprawy kariery urzędniczej i awansu majątkowego*, Warszawa–Kraków 1996.
- Dworzaczek W., *Genealogia*, t. II (*Tablice*), Warszawa 1959.
- Dzięgielewski J., *Izba poselska w systemie władzy Rzeczypospolitej w czasach Władysława IV*, Warszawa 1992.
- Ferenc M., *Dwór Zygmunta Augusta*, Kraków 1998.
- Kaniewska I., *Lanckoroński Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 446–448.
- Kotarski H., *Lanckoroński Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 448.
- Kotarski H., *Lanckoroński Przeclaw (Krzesław)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 449–450.
- Kotarski H., *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 452–453.
- Kowalska H., *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 451–452.
- Lepszy K., *Drohojowski Jan Tomasz*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. V, Kraków 1946–1959, s. 382–385.
- Lepszy K., *Golski Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. VIII, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960, s. 230–231.
- Lipski A., *Potocki Stefan*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVIII, Wrocław 1984–1985, s. 173–176.
- Łoziński W., *Prawem i lewem. Obyczaje na Rusi Czerwonej w pierwszej połowie XVII wieku*, t. II (*Wojny prywatne*), wyd. 5, Kraków 1957.
- Majewski W., *Leniek Maciej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1972, s. 52–53.
- Nowak T., *Operacja krakowska króla Karola X Gustawa 17 IX – 19 X 1655 r.*, [w:] *Wojna polsko-szwedzka 1655–1660*, red. J. Wimmer, Warszawa 1973, s. 207–258.
- Pielas J., *Oleśniccy herbu Dębno w XVI–XVII wieku. Studium z dziejów zamożnej szlachty doby nowożytnej*, Kielce 2007.
- Plewczyński M., *Żołnierz jazdy obrony potocznej za panowania Zygmunta Augusta. Studia nad zawodem wojskowym w XVI w.*, Warszawa 1985.
- Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, oprac. W. Uruszczak, I. Kaniewska, M. Ferenc, J. Byliński, red. I. Kaniewska, Warszawa 2013.
- Przyboś A., *Lanckoroński Stanisław*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XVI, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, s. 452–455.
- Pułaski K., *Stare osady w ziemi kamienieckiej i dziedziczące w nich rodziny podolskiej szlachty historycznej*, [w:] K. Pułaski, *Szkice i poszukiwania historyczne*, t. III, Kraków 1906.

- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. III, Warszawa 1882.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. VII, Warszawa 1886.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. XI, Warszawa 1890.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. B. Chlebowski, F. Sulimierski, W. Walewski, t. XIV, Warszawa 1895.
- Sokołowski W., *Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentarzyści w latach 1574–1605*, Warszawa 1997.
- Spieralski Z., *Iskrzycki Mikołaj*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. X, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962–1964, s. 171–172.
- Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVI wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992.
- Urzędnicy województw kijowskiego i czernihowskiego. Spisy*, oprac. E. Janas, W. Kłaczewski, Kórnik 2002.
- Wimmer J., *Przegląd operacji w wojnie polsko-szwedzkiej 1655–1660*, [w:] *Wojna polsko-szwedzka 1655–1660*, red. J. Wimmer, Warszawa 1973, s. 127–206.
-

NOTKA O AUTORZE

Prof. dr hab. Zbigniew Anusik – kierownik Katedry Historii Nowożytnej w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego, członek Komitetu Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk.

Zainteresowania naukowe: historia Polski i powszechna XVI–XVIII w., historia Szwecji XVI–XVIII w., stosunki polsko-szwedzkie w XVII–XVIII w., historia dyplomacji europejskiej w XVIII w., dzieje Wielkiej Rewolucji Francuskiej (1789–1799), elity dawnej Rzeczypospolitej, struktura własności ziemskiej w Rzeczypospolitej XVII w., genealogia polskich rodzin szlacheckich w XVI–XVIII w.

zbigniew.anusik@uni.lodz.pl